

מכללת הרצוג-גוש עציון

ימי עיון בתנ"ך

קיץ תש"ע

בע"ה

5 א

משפט שלמה – מ"גזורו" לקריעת הממלכה

1. פירוש רבי יצחק אברבנאל מלכים א פרק ג:
וכתבו המפרשים שעשה זה לראות מי משתייהן תחמול על הילד... ואם היה כדבריהם היה הדבר מבואר ולא היה לשלמה בזה חכמה רבה ולא לישראל שיראו ממנו מפני זה...
וכבר כתבתי אמתת הענין הזה לדעתך, והוא ששלמה השיג אמתת הדבר הזה קודם הנסיון והבחינה הזאת, כי מהכרת פני הנשים הזונות ומפרצופיהן כשעיין בהן ואופן דבריהם כששמע אותן השיג מצפוני לבותן וירד לאמת העניין, וגלה ליושבים לפניו תוכן העניין ואמותו כפי מה שהשיג בחכמתו מפרצופי הנשים ואותות דבריהן ותנועותיהן, האמנם עשה הבחינה ההיא בהם שהרואים היושבים ראשונה במלכות לפניו יכירו חכמתו ויתאמתו אלהים דבריו וגזרתו וידעו שהוא עושה משפט וצדקה בזה.
2. שו"ת רדב"ז חלק ג סימן תרלד:
שאלת ממני ידיד נפשי על המשפט ששפט שלמה המלך ע"ה בין שתי הנשים זונות, דכתיב 'וישמע העם את המשפט אשר שפט' וכו', ומה החכמה היתרה שיש במשפט הזה? אין זה כי אם תחבולה מן התחבולות ויש בזמננו מי שיודע לעשות תחבולות כאלה וזולתם...
תשובה: יפה שאלת, וכבר קדמך ר' יצחק אברבנאל, ומה שתירץ אינו נכון בעיני, תדעוהו מספרו, אבל מה שנראה לי כי המלך שע"ה הכיר את אם הילד מכמה בחינות:
חדא, שהכיר פרצוף הילד החי דומה לפרצוף האשה אשר תובעת אותו ופרצוף הילד המת דומה לפרצוף האשה אשר בידה הילד החי.
עוד הכיר את טבע האשה התובעת שהיא קצת התנועה זריזה וזהירה ולא שכבה על בנה ואת האשה האחרת הכיר בה הפך זה ושפט בדעתו כי המת בנה של זו...
ואעפ"י שלא נזכר זה בכתוב בהדיא דרך הכתוב לקצר ואפשר לדקדק כן מדקאמר 'ותעמודנה לפני המלך' שנראה [מיותר] לגמרי, אלא בא לומר שעמדו לפניו זמן מה ונסתכל בהם והכיר המשפט קודם שידברו.
3. מצודת דוד מלכים א פרק ג פסוק כה:
מתוך דבריהן הכיר המלך בחכמתו הדין עם מי, ואמר להיושבים לפניו שכן הוא האמת שהאחת גנבה הילד החי ולאמת דבריו עשה הבחינה.
4. פירוש המלבי"ם מלכים א פרק ג פסוק כב:
וכלל בלשון שהאדם יקדים תמיד מה שהוא העיקר ויאחר את הטפל, ולפ"ז הסברא נותנת שהאשה שדקדקה להקדים בלשונה בני החי קודם, עיקר מגמתה שיהיה החי בנה, והמקדמת בלשונה בנך המת עיקר מגמתה שיהיה המת בן חברתה, לא שיהיה החי בנה, ומזה כבר היה יכול להבין ולהכריע מי אמו... ולברר זאת אמר קחו לי חרב, כי בזה יבורר מי הרוצה שיחיה ומי שתתרצה שימות.
5. מלכים א פרק ג:
(יא) ויאמר אלהים אליו יען אשר שאלת את הדבר הזה ולא שאלת לך ימים רבים
ולא שאלת לך עֶשֶׂר
ולא שאלת נֶפֶשׁ אִיבִין
וְשָׁאֵלְתָּ לְךָ הַבִּינ לְשִׁמְעַ מִשְׁפָּט:
(יב) הנה עשיתי כדברך הנה נתתי לך לב חכם ונבון אשר כמותך לא היה לפניך ואחרתך לא יקום כמותך:
(יג) וגם אשר לא שאלת נתתי לך גם עֶשֶׂר גַּם כְּבוֹד אֲשֶׁר לֹא הָיָה כְמוֹךְ אִישׁ בְּמַלְכִים כָּל יְמֵיךְ:
(יד) ואם תלך בדרכי לשמר חקי ומצותי פאשר הלך דויד אביך והארקתי את ימין:

פרשת מינוי השופטים	חלום שלמה
ה' אלהיכם הרבה אתכם והנכם היום ככוכבי השמים לרב (דברים א', י)	(ח) ועבדך בתוך עמך אשר בחרת עם רב אשר לא ימנה ולא יספר מרב:
פי יהיה להם דבר בא אלי ושפטתי בין איש ובין רעהו... כי כבד ממך הדבר לא תוכל עשהו לבדך (שמות י"ח, טז-יח)	(ט) ונתת לעבדך לב שמע לשפט את עמך להבין בין טוב לרע כי מי יוכל לשפט את עמך הפגד הנה:

7. יחזקאל פרק כח:

(א) ויהי דבר ה' אלי לאמר: (ב) בן אדם אמר לנגיד צר כה אמר אדני ה' יען גבה לבך ותאמר אל אני מושב אלהים ישבתי בלב ימים ואתה אדם ולא אל ותתן לבך ללב אלהים: (ג) הנה חכם אתה מדנאל מדניאל כל סתום לא עמוני: (ד) בחקמתך ובתבונתך עשית לך חיל ותעש זקב וקסף באוירונית: (ה) ברב חקמתך ברכלתך הרבית חילך ויגבה לבבך בחילך: (ו) לכן כה אמר אדני ה' יען תתן את לבבך בלב אלהים: (ז) לכן הנני מביא עליך זרים עריצי גוים והריקו חרבותם על יפי חקמתך וחללו יפעתך: (ח) לשחת יורדיך ומתה ממותי חלל בלב ימים: (ט) האמר תאמר אלהים אני לפני ה' ואתה אדם ולא אל ביד מחלליך: (י) מותי ערלים תמות ביד זרים כי אני דברתי נאם אדני ה':

8. תלמוד בבלי מסכת מכות דף כג עמוד ב:

א"ר אלעזר, בג' מקומות הופיע רוח הקודש: בבית דינו של שם, ובבית דינו של שמואל הרמתי, ובבית דינו של שלמה... בבית דינו של שלמה, דכתיב: 'ויען המלך ויאמר תנו לה את הילד החי והמת לא תמיתוהו (כי) היא אמו', מנא ידע? דלמא איערומא מיערמא! יצאת בת קול ואמרה: 'היא אמו'.

יוסף	שלמה
אחרי הודיע אלהים אותך את כל זאת אין נבון וחכם במוך (מ"א, לט)	הנה עשיתי כדברין הנה נתתי לך לב חכם ונבון אשר במוך לא הנה לפגין ואחרין לא יקום במוך (יב)
ושם אתנו נער עברי (מ"א, יב)	ואנכי נער קטן לא אדע צאת ובא (ז)
ויחלם יוסף חלום (ל"ז, ה)	בגבעון נראה ה' אל שלמה בחלום הלילה (ה)
ויקץ פרעה והנה חלום (מ"א, ז)	ויקץ שלמה והנה חלום (טו)
ויקרא פרעה שם יוסף צפנת פענח ויתן לו את אסנת בת פוטי פרע כהן אן לאשה (מ"א, מה)	ויתתן שלמה את פרעה מלך מצרים וישח את בת פרעה (א)
ויצבר יוסף בר כחול הים הרבה מאד עד פי חדל לספור כי אין מספר (מ"א, מט)	יהודה וישאל רבים כחול אשר על הים לרב אכלים ושתים ושמחים (ד', כ)

10. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף כא עמוד ב:

ואמר רבי יצחק: מפני מה לא נתגלו טעמי תורה - שהרי שתי מקראות נתגלו טעמן נכשל בהן גדול העולם. כתיב 'לא ירבה לו נשים', אמר שלמה: אני ארבה ולא אסור, וכתיב 'ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו'. 'לא ירבה לו סוסים', ואמר שלמה: אני ארבה ולא אשיב וכתיב 'ותצא מרכבה ממצרים בשש' וגו'.

יחזקאל ט"ז	שלמה
(יג) ותעדי זהב וכסף...	(י', כא) וכל כלי משקה המלך שלמה זהב וכל כלי בית יער הלבנון זהב סגור אין כסף לא נחשב בימי שלמה למאומה:
סלת ודבש ושמן אכלתי אכלת	(ה', ב) ויהי לחם שלמה ליום אחד שלשים כר סלת וששים כר קמח: (ה', כה) ושלמה נתן לחיכם עשרים אלף כר חטים מכלת לביתו ועשרים כר שמן פתית כה נתן שלמה לחיכם שנה בשנה:
(יד) ויצא לך שם בגוים בגיגן כי כליל הוא בהדרי אשר שמתי עליך	(ה', יא) ונחפם מפל האדם מאיתו האזרחי והימן וכלכל ודרדע בני מחול ויהי שמו בכל הגוים סביב:
(כו) ותזני אל בני מצרים שכבנ גדלי בשור ותרגי את תזנתך להכעיסני:	(י', כח) ומוצא הסוסים אשר לשלמה ממצרים ומקנה סחרי המלך יקחו מקנה במחיר: (כט) ותעלה ותצא מרפבה ממצרים בשש מאות כסף וסוס בהמשים ומאה..
(נט) כי כה אמר אדני ה' ועשית ועשיתי אותך כאשר עשית אשר בזית אלה להפר ברית:	(י"א, יא) ויאמר ה' לשלמה יען אשר היתה זאת עמך ולא שמרת בריתי וחקתי אשר צויתי עליך קרע אקרע את הממלכה מעליך ונתתיה לעבדך:

12. משנה מסכת סנהדרין פרק י משנה ב: שלשה מלכים וארבעה הדיוטות אין להם חלק לעולם הבא, שלשה מלכים: ירבעם אחאב ומנשה...

13. תלמוד ירושלמי מסכת סנהדרין פרק י הלכה ב: ביקשו לצרף את שלמה עמהן, בא דוד ונשתטח לפניו; ויש אומר אש יצאת מבית קודש הקדשים וליהטה סביבותיהם. הדר עילה הוה יליף מצלי ומתענה כיון שנמנה עמהן צלי ולא איתעני.

14. קהלת: (א', יג) ונתתי את לבי לדרוש ולתור בחקמה על כל אשר נעשה תחת השמים הוא ענין רע נתן אלהים לבני האדם לענות בו... (טז) דברתי אני עם לבי לאמר אני הנה הגדלתי והוספתי חכמה על כל אשר היה לפני על ירושלים ולבי ראה הרבה חכמה ודעת: (יז) ואתנה לבי לדעת חכמה ודעת הוללות ושכלות ודעתי שגם זה הוא נעיון רוח: (יח) כי ברב חכמה רב פעם ויוסיף דעת יוסיף מכאוב:

(ח', יז) וראיתי את כל מעשה האלהים כי לא יוכל האדם למצוא את המעשה אשר נעשה תחת השמש בשל אשר יעמל האדם לבקש ולא ימצא וגם אם יאמר החכם לדעת לא יוכל למצא:

(י"ב, יג) סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם: (יד) כי את כל מעשה האלהים יבא במשפט על כל נעלם אם טוב ואם רע:

תגובות, שאלות והערות יתקבלו בשמחה: abazak@herzog.ac.il